

цілями, заснованої на комплексному застосуванні інформаційних, дипломатичних, воєнних, економічних, військових, ресурсних та інших компонентів для дестабілізації противника.

Джерела та література

1. Гібридна війна: in verbo et in praxi : [колект. монографія] / О. Базалук, В. Білецький, В. Гуржи, Р. О. Додонов, В. Додонова ; ред.: Р. О. Додонов. Вінниця : Нілан, 2017. 411 с.
2. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
3. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт / Галина Яворська // *Стратегічні комунікації*. 2016. № 4 (41). С. 41-48.

УДК 355.01

Мосов С., д-р військ. наук, проф.

Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, Україна

Чубіна Т., д-р істор. наук, проф.

Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТИСК ВІЙНИ НА ЛЮДИНУ

Анотація. Розглянуто питання психологічного тиску війни на людину. Показано як трансформується психіка нормальної людини в ході війни. Висвітлено питання страху та його прояви у солдат. Акцентовується увага на синдромі посттравматичного стресу та його наслідках у житті людини.

Ключові слова: війна, людина, психіка, посттравматичний стрес.

Mosov S., Dr., Prof.

Institute of Public Administration and Research in Civil Protection, Ukraine

Chubina T., Dr., Prof.

Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of National University of Civil Defence of Ukraine

PSYCHOLOGICAL PRESSURE OF WAR ON THE INDIVIDUAL

Abstract. The article explores the issue of psychological pressure of war on the individual. It demonstrates how the psyche of a normal person transforms during wartime. The article highlights the issue of fear and its manifestations in soldiers. Attention is focused on post-traumatic stress syndrome and its consequences in a person's life.

Keywords: war, individual, psyche, post-traumatic stress.

У ході війни людина зовсім по-іншому стикається з небезпекою для свого життя, і вже сам на сам. Життя людини на війні наймовірніше швидко знецінюється і втрачає свою індивідуальність. Його тривалість з моменту початку війни відміряється вже не роками, а місяцями, добою та годинами (іноді навіть і хвилинами). Смерть на війні може підстерігати у будь-який момент і у будь-якому місці. Її очікування знецінює практично все. У цих умовах знецінюється життя, коли своє власне життя не варте й ламаного гроша, а чуже – тим паче, а з людини немовби «зривається» маска моралі та «оголюється» природна сутність її глибоко затаєних тваринних інстинктів, що стримувалися в мирний час силою суспільної норми моралі.

Будь-яка війна сповнена жахів, від яких у людей холодне кров, холодне мозок, волосся стає дибки або сивіє. Народами, за висловом Г. Ніколаї [1], опановує сп'яніння війною, за якого французи перестають бути «декадентствующими базіками», британці – «самодовільно-флегматичними коровами», німці – «сп'янілими гуманністю ідеалістами»...

Психіка нормальної людини під час війни перестає реагувати на норми суспільної моралі, особливо після того, коли вона бачить результати бою або розправи ворогів над своїми товаришами, що потрапили в полон, коли вона розуміє, що межа між її особистим життям і смертю стала настільки явною, усвідомленою і такою «тонкою», як ніколи раніше. Війна цілеспрямовано робить з людини вбивцю, активно давлучи її психіку сценами жахів, крові, небезпек, руйнувань, подихом повсякденної смерті та всепоглинаючим тваринним страхом за своє життя. Щоб вижити у війні, людина готова на багато що, що не вкладається у жодні рамки «людини розумної».

Кожному, хто воював і був у зоні бойових дій, відомо, що на війні страшно і навіть дуже страшно. Страх у людини викликається різними причинами. Живим людям властиве почуття страху. Однак війна – це не просто страх, це божевільний страх. Під час війни солдати перебувають у постійній небезпеці, коли страх не відступає ні на хвилину. У ході боїв він набуває патологічних форм. Військові психологи встановили, що 30% солдатів відчувають найбільший страх перед боєм, 35% – у бою, 16% – після нього. Решта – і до, і після [2].

Небезпека життя та фізичному здоров'ю людини є основним психотравмувальним фактором війни. Переживання цієї небезпеки є найсильнішим і, як правило, воно пов'язане зі сприйняттям жахливої картини загибелі та поранення інших людей. У кожній людини є свій, індивідуальний «запас і межа» міцності залежно від її психофізіологічних особливостей, і він, природно, вичерпний. Цьому таненню «запасу і межі» міцності людини активно сприяють такі чинники, як невизначеність навколишньої обстановки, суперечливість інформації про існуюче становище та противника, психічне і фізичне виснаження, гострі захворювання, тривале вимушене неспання, переживання почуття безвиході.

Дослідження бойових психічних травм показали, що у 90% страх має у бойовій обстановці яскраво виражений прояв: блювота, порушення здатності регулювати функції кишківника тощо. У ХХ ст. військова медицина дала точне визначення: патологічний страх є основним симптомом порушення психіки під час бойових дій [2]. Його типову картину складають серцебиття, холодний піт, сухість у роті, тремтіння кінцівок, що охоплює часом і все тіло, функціональні паралічі кінцівок, заїкання, втрата мови, мимовільне виділення сечі й калу.

Наскільки агресивною і жорстокою не була б людина, війна та її жахливі результати, видимі людиною безпосередньо на полі бою: кровопролиття, масова кількість вбитих, поранених, які стогнуть і корчаться від болю, як з однієї сторони, так і з протилежної сторони, не могли не чинити впливу на психіку людини та її прагнення дистанціюватися від противника під час бою завдяки потужній зброї, яка вражає сили ворога на відстані. Іншим боком психологічного тиску війни на людину в умовах контактних війн були різноманітні хвороби.

Поява вогнепальної зброї, спочатку стрілецької, а потім артилерійської та ракетної, забезпечила значне збільшення дистанції між ворожими сторонами, а також можливість ураження живої сили на значній відстані. Однак психологічний тиск війни на людину не тільки не зменшився, а й посилювався у зв'язку з появою жахливих звуків канонади та фізичних наслідків впливу різних зарядів артилерійської та ракетної зброї на тіло людини.

Від появи нових видів озброєння, що давали змогу наносити удари по противнику безконтактно – на відстані до кількох десятків і сотень кілометрів, кількість жертв під час воєн та її психологічний вплив на людину тільки збільшилися. Масові втрати мали місце не лише з боку військ, а й з боку мирного населення. Поява нової зброї призводила до збільшення не тільки дальності ураження, а й до зростання вогневих можливостей по ураженню і масштабу ураження живої сили, озброєння та військової техніки противника. Скорботним тому прикладом є атомне бомбардування Хіросіми та Нагасакі.

Наступним кроком, що дає змогу змінити принцип впливу не тільки на психіку людини, а й на весь її організм загалом під час війни і не тільки, стало створення психотронної (психофізичної) зброї, що ґрунтується на використанні вражаючих властивостей випромінювань, які мають особливу фізичну природу та включають електромагнітні, акустичні

та інші види випромінювання в певному діапазоні довжин хвиль електромагнітного спектру або їхню комбінацію. Такий поворот подій у розвитку нових видів озброєння став визначальним для вдосконалення концепції ведення безконтактних війн, у результаті яких роль людини мінімізується або виключається внаслідок створення робототехніки з елементами штучного інтелекту, призначеної для безпосередніх дій на полі бою.

Синдром посттравматичного стресу став одним із трагічних наслідків участі у бойових діях [2]. На війні солдат одночасно і вбивця, і жертва. Необхідність виконання обов'язку і прагнення до самозбереження зміщують моральні поняття людини. Мораль залишається за межами військового статуту, а воїн отримує «законне» право вбивати. Наказ – закон для підлеглого, має бути виконаний точно і вчасно. Таким чином, спрацьовувала класична схема: наказ – солдат – убивство ворога. Діючи часто в стані психічного шоку, солдати масово вбивали ворога (зокрема й цивільне населення), виконуючи наказ командирів. Розум людини деформується війною іноді на стільки, що після війни певна частина ветеранів решту свого життя проживає в жахах і страшних жахіттях, які знов і знов приходять до них уві сні. Частина з них не здатні вже повернутися до нормального життя, а бажання вбивати підспудно залишалось потаємним у їхніх думках.

Прояви деструктивності в людини, яка пройшла війну, змушують її страждати, почуватися неповноцінною, постійно напружувати силу волі, щоб не переступити межі суспільної моралі, перебувати в неврівноваженому психічному стані та напруженні, демонструвати вибухові реакції. За визначенням Г. Ніколаї [1], хто хоча б кілька днів був паном, тому не хочеться стати слугою, а хто був солдатом, той неохоче розлучається зі своїм мундиром. Такі реалії війни та її наслідків...

Джерела та література

1. Nicolai G. F. The Biology of War. New York: The Century Co., 1918. 553 p.
2. Мосов С. Війна чи мир – вибір за людством: монографія. Київ: В-цтво «РУМБ», 2007. 300 с.

УДК 271.222 (470+571)

Медведєв О., старший науковий співробітник

Національний університет оборони України, Україна

ТОМОС 1924 РОКУ ПРО АВТОКЕФАЛІЮ ПОЛЬСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНИХ ВОЄН РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. Значення Томосу від 13 листопада 1924 року виходить за межі польської та церковної історії. Томос-1924 створив прецедент надання автокефального устрою колишнім єпархіям Київської Митрополії, визнавши неправомірність її підпорядкування московській патріархії. В 2018 році цю ж тезу використали в дискусіях для обґрунтування надання автокефалії Православній Церкві України. Обидва Томоси не можна розглядати поза контекстом конвенційних та гібридних воєн, рівно як і у відриві від питань національної безпеки, якими переймалися нові незалежні держави - в 1924 році польська, а нині українська. Тим більше, що позиція сьогоденньої ППЦ у самій Польщі викликає підозру у її праці на росію, доказом чому є в тому числі і небажання цієї структури визнати ПЦУ.

Ключові слова: Томос, автокефалія, національна безпека, гібридна війна

Medvedyev O.

National Defence University of Ukraine, Ukraine

THE 1924 POLISH ORTHODOX CHURCH AUTOCEPHALOUS DECREE (TOMOS) IN THE CONTEXT OF RUSSIA'S HYBRID WARS AGAINST UKRAINE